

פִּירוּשׁ רַש"י לַתּוֹרָה

**A RÁSI KOMMENTÁR
A TÓRÁHOZ**

Új magyar fordítás

dr. Kacz Sándor és neje szül. Schwarcz Irén emlékére

Mózes harmadik könyve

***Széfer Vájikrá* – סֵפֶר וַיִּקְרָא**

Kiadja az
EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKOZSÉG
és a CHÁBÁD LUBAVICS
ZSIDÓ NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI EGYESÜLET
BUDAPEST, 2010

KLASSZIKUS ZSIDÓ MŰVEK MAGYARUL

Szerkeszti Oberlander Báruch rabbi

9

Eddig megjelent kötetek:

1. *Sámuel imája – Zsidó imakönyv*
(Új magyar fordítás – 1996)
2. *Zsidó Biblia – Mózes öt könyve*
Joseph Hertz rabbi magyarázataival (reprint – 1996)
3. *Izrael fohásza – A zsidó újév imarendje*
(Új magyar fordítás – 1997)
4. *Sámson fohásza – Engesztelőnap imarendje*
(Új magyar fordítás – 1998)
5. *Az örökös éjszakája – Peszáchi Hágádá*
(Új magyar fordítás – 1999, 2009)
6. *Peszáchi Hágádá fonetikus átírással*
(Új magyar fordítás fonetikus átírással, útmutatóval – 2000, 2001)
7. *Mózes Imája – Sábessi imakönyv*
(Magyar fordítás és fonetikus átírás – 2006)
8. *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából*
(Új magyar fordítás – 2007–2008)

Megjelenik a JOODS HUMANITAIR FONDS támogatásával

© CHÁBÁD LUBAVICS EGYESÜLET, 2010

ISBN: 978-963-9743-19-9

Főszerkesztő

Oberlander Báruch rabbi

Szerkesztő

Köves Slomó rabbi

Georg (Gyuri) Katcz

Fordító

Feig András és Németh Yaakov

Szakmai lektor

Borbély Pál és Davidovics Jiszráél rabbi

Nyelvi lektor

Dr. Gergely István és Nagy Zsuzsanna

Megjelentette a CVT-aLapok Bt.

dr. Klár András

1075 Budapest, Wesselényi utca 4.

Bevezetés

A neve kezdőbetűiről Rási-ként ismert Rabbi Slomo ben Jichák (vagy: Slomo Jicháki), 1040–1105 között élt Franciaországban, Troyes városában. Bortermelés-sel foglalkozott, és emellett kora egyik legnagyobb tóratudósa volt.

Magyar nyelven először most jelenik meg egy teljes gyűjtemény Rásinak a Tórához írt magyarázataiból. Mindez *Georg (Gyuri) Katcz* ügyvéd úr jóvoltából, aki küldetésének tekinti Rási tanításának terjesztését, és szíven viseli kommentárjának magyar nyelvű kiadását. Teszi ezt szüleinek, *dr. Katcz Sándornak (Alexander)* és *Schwartz Irénnek* illetve a Soóban elhunyt nagyszüleinek és nagynénjeinek emlékére. Az ő nagylelkű támogatásának köszönhető, hogy a zsidó klasszikusok magyar nyelvű kiadásáról ismert kiadónk most ennek a jelentős műnek a kiadására is vállalkozhatott.

Rási, akit az egész zsidó világ autentikus szövegmagyarázónak ismeri el, a Bibliához és a Babiloni Talmudhoz írt kommentárokat. Az ő Tóra-kommentárja volt az első, nyomtatásban megjelent héber nyelvű könyv (Reggio Calabria, 1475). Kommentárja szinte minden hagyományos héber Tóra-kiadásban benne van. Rási olyan népszerűvé vált, hogy más rabbinikus kommentárok kinyomtatásához is a „Rási-írás”-ként ismert betűkészletet használják. (Ez nem azt jelenti, hogy maga Rási ilyen betűkkel írt volna, hanem csak azt, hogy a nyomdászok ilyen betűkkel szedték kommentárját.)

Rási a zsidó történelem egyik legnehezebb korszakában élt. Végigszenvedte a Nyugat-Európán végigdúló első keresztes hadjáratot, s élményeit szívettepő liturgikus versekben örökítette meg. Fia nem volt, volt viszont három rendkívül tanult leánya. Kései kéziratái közül jó néhány lányai leírásában maradt ránk. *Báálé-Hátoszáfot* (Talmud-kommentátorok) néven emlegetett vejei és unokái a következő nemzedékek legkiválóbb nyugat-európai akadémiáinak vezetői voltak.

Rási Tóra-kommentárjai hagyományos és kritikai módszerek bonyolult kombinációjára épülnek. Rási sok esetben híven idézi egy-egy vers talmudi értelmezéseit, míg más esetekben inkább a betű szerinti magyarázatot választja. Ez a látszólagos következetlenség számos későbbi tanulmányozóját készítette arra, hogy valamilyen mélyebb rendszert keressen ebben. A lubavicsi rebbe például egy olyan értelmezési rendszert állított fel, mely szerint Rási elsősorban a Biblia egyszerű jelentését magyarázza, és csak azokban az esetekben folyamodott a homiletikai értelmezés eszközeihez, ha azok a szöveg egy nehezen érthető részének egyedüli magyarázatát adják.

A hagyományos értelmezések idézésekor a klasszikus rabbinikus irodalom széles spektrumát veszi igénybe, köztük a Talmud mellett a tárgumokat (amelyek fontos támpontként szolgálnak számára a homályos értelmű héber szavak lefordításában), a homiletikai és halachikus Midrást. Annak ellenére, hogy minden magyarázata valamilyen forrásra alapul, az itt közölt fordításban csak egyes helyeken jeleztük e forrásokat, mivel mindegyik jelölése túlságosan növelte volna a terjedelmet.

Rási sok esetben a héber szavakat általa „lááz”-nak nevezett korabeli francia megfelelőikkel fordította, miáltal a középkori francia nyelv egyik legkorábbi írásos feljegyzése is neki köszönhető. Gyakran idézi két spanyol zsidó tudós, Menáchem ben Szruk és Dunas ben Labrat lexikográfiai és nyelvtani munkáit.

Kijelenthető, hogy Rási a legkiválóbb tanítók képességeivel rendelkezett. Megérezte, hol találják majd nehezen érthetőnek a tanulók az anyagot, és olyan magyarázatokat adott, amelyeknek mind a kezdők, mint a tapasztalt tudósok hasznukat vehetik. Itt jegyezzük meg, hogy értelmezéseiben Rási egyes helyeken az idézett mondatrészletet beépíti magába a magyarázatba, másutt viszont az idézett szó vagy szavak után új mondattal kezdi kommentárját.

Az itt közreadott fordításhoz több héber kommentárt és angol fordítást is felhasználtunk, ilyen például a *Sáj lámorá* (Jeruzsálem, 2003), Chájim Dov Chavel rabbi tudományos Rási kiadása és kommentárja (Jeruzsálem, 1982), a *The Metsudah Chumash/Rashi* (New Jersey, 2001), a *Mesorah Publications Ltd.* (New York, 1995) kiadása és a *The Pentateuch and Rashi Commentary, The Jewish Publication Society* kiadása (Philadelphia, 1949).

Kiadásunkban a magyar fordításba ágyazva szerepel Rási eredeti héber szövege, hogy ezáltal még könnyebben lehessen azonosítani a héber szövegrészek magyar megfelelőit. E fordítási-szerkesztési elvet még olyan esetekben is betartottuk, amikor az eredeti héber mondat szórendjének hű követése kicsit nehezebben megérhető szórendet eredményezett a magyar fordításban. Legyen az olvasó jutalma e nehézségekért a Szentírás nyelvének jobb megértése, gyakorlása.

A most megjelent kommentárnak előfutára volt az 1998–99-ban megjelent rövid Rási válogatás, amely annak idején a *Gut Sábesz* hetilap harmadik évfolyamában jelent meg, és a 2007–08-ban megjelent *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából* című sorozat. A közreadott mű már tartalmazza a teljes hetiszakaszhéber és magyar szövegét is. Külön fejezzük ki köszönetünket *Dr. Klár Andrásnak* is, aki könyvkiadási munkánkban mindig mellettünk áll!

A kommentár kiadásával nagy feladatra vállalkoztunk, és ehhez kérjük az Önök segítségét is. Megjegyzéseiket, észrevételeiket kérjük, juttassák el hozzánk a rasi@zsido.com email címre.

Budapest, 5770. tévét 24.

Oberlander Báruch

Vájikrá (3Mózes 1–5.) פְּרֻשַׁת וַיִּקְרָא

A hetizakasz tartalmából

- Az Örökkévaló megszólítja Mózeszt a Találkozás Sátrából, és elmondja neki a Szentélyben hozott állat és lisztáldozat törvényeit. Ezek közé tartoznak a következők: (3Mózes 1:1.)
- A „égőáldozat” (*olá*), amely teljes egészében felszáll Istenhez az oltár tetején égő tűz révén; (3Mózes 1:2–17.)
- Ötféle lisztáldozat (*minchá*), amely finomlisztből, olívaolajból és tömjénből készül; (3Mózes 2.)
- A „békeáldozat” (*slámim*), amelynek húsát, miután egyes részeket az oltáron elégettek, más részeket pedig a kohanitáknak (papoknak) adtak, maga az áldozathozó fogyasztott el; (3Mózes 3.)
- A „vétékáldozat” (*chátát*) különböző fajtái, amelyeket a nem szándékosan elkövetett vétkekért való engesztelésül hoz a vétkező főpap, az egész közösség, a király vagy az átlag zsidó; (3Mózes 4.)
- A „bűnáldozat” (*ásám*), amelyet olyasvalaki hoz, aki a Szentély valamely megszentelt tárgyát nem szándékosan profán célra használja, vagy aki bizonytalan, hogy vajon áthágott-e valamilyen isteni tilalmat, vagy azáltal követ el „hűtlenséget az Örökkévaló ellen”, hogy hazugul esküszik, így károsítva meg felebarátját. (3Mózes 5–11.)

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר. (ויקרא א, א)

És szólította Mózeszt az Örökkévaló, és szólt hozzá a Találkozás Sátrából, mondván: (3Mózes 1:1.)

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה – És szólította Mózeszt... – לְכָל דְּבָרוֹת – Minden „szólást”,¹ – וְלְכָל אֲמִירוֹת – minden „mondást”² – וְלְכָל צְוִיִּים – és minden parancsot – קְדָמָה קְרִיאָה

¹ Minden olyan tórai szakaszt, amely így kezdődik „És szólt az Örökkévaló Mózeshez...”.

² Minden olyan tórai szakaszt, amely így kezdődik „És azt mondta az Örökkévaló Mózesnek...”.

– egy szólítás előzött meg,³ – לְשׁוֹן הַבָּהָ – a szeretetnek egyfajta kifejezése,⁴ – לְשׁוֹן בוּ שְׂמֵלֵאֲכֵי הַשְּׂרֵת מִשְׁתַּמְשִׁין – egy olyan kifejezés, amelyet a Szolgálattévő Angyalok használnak, – שְׁנֵאָמַר וְקָרָא זֶה אֶל זֶה – amint írva van:⁵ „és kiáltott egyik a másikhoz.” – אָבָל נְבִיאֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם נִגְלָה עֲלֵיהֶן – [Amikor] azonban a nem-zsidó prófétáknak nyilatkozott meg [az Örökkévaló], – בְּלִשׁוֹן עֲרָאֵי וְטַמְאָה – [akkor ezt] a véletlenszerűség⁶ és tisztátalanság kifejezésével [tette], – שְׁנֵאָמַר וַיִּקְרָא אֶל בְּלָעָם – amint írva van: „És Isten eléje tűnt Bileámnak.”⁷

מִשָּׁה אֶל מִשָּׁה – És szólította Mózes... – הַקּוֹל הוֹלֵךְ וּמַגִּיעַ לְאַזְנוֹ – A hang⁸ tovább szól és eléri a fülét⁹, – וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שׁוֹמְעִין – egész Izrael [azonban] nem hallja.¹⁰ – יָכוֹל אָף לְהַפְסִיקוֹת – Talán még a fejezet-megszakításoknál – הֵיטָה קְרִיאָה – [is] volt „szólítás”?¹¹ – תְּלִמּוֹד לּוֹמַר וַיְדַבֵּר – Erre az van írva: „[Az Örökkévaló] szólt [hozzá]”; – לְדַבּוֹר הֵיטָה קְרִיאָה – a szólásokhoz [párosult] szólítás, – וְלֹא לְהַפְסִיקוֹת – a fejezetek-megszakításoknál [azonban] nem. – מִי הֵיוּ הַפְסִיקוֹת מִשְׁמֹשׁוֹת – Mi [cél]t szolgáltak [akkor] a szünetek?¹² – לְתַן רְנָה לְמֹשֶׁה – Hogy Mózesnek ideje legyen – לְהִתְבּוֹנֵן – elgondolkodni – בֵּין פְּרָשָׁה לְפְרָשָׁה – az egyes fejezetek között – וּבֵין עֲנָוִן – és az egyes témák között.¹³ – קַל נַחֲמָר לְהִדְרִיט – Mennyivel inkább így van ez

³ Mivel a vers így folytatódik: „és szólt hozzá [az Örökkévaló]”, mi szükség van ezt megelőzően külön említést tenni Mózesnek az Örökkévaló által történő megszólításáról?

⁴ A „szólította” ige használata itt az Örökkévalónak Mózes iránt érzett szeretetét hivatott kifejezni, és ez arra tanít bennünket, hogy valahányszor egy *párasá* így kezdődik: „az Örökkévaló szólt,” „az Örökkévaló mondta,” stb., az Örökkévaló sosem minden átmenet nélkül kezd Mózeshez beszélni, hanem először köszönti őt: „Mózes! Mózes!”, Mózes pedig erre mindannyiszor így válaszol: „Itt vagyok!”

⁵ *Jesájá* 6:3.

⁶ Üdvözlő szavak nélkül és ellenszenvvel, és nem szeretettel; lásd Rásinak a *4Mózes* 23:4-hez írt kommentárját.

⁷ *4Mózes* 23:4., 16. A *vájikár* – „eléje tűnt” – szó hasonló a *vájikrá*-hoz – „szólította” –, valójában azonban azzal a *keri* szóval rokon, amely kellemetlen eseményekre, történésekre utal. Lásd Rásinak a *4Mózes* 23:4-hez írt kommentárját.

⁸ Vagyis az Örökkévaló szavainak a hangja.

⁹ De csakis Mózes fülét, amint azt a vers állítja.

¹⁰ Még Áron sem hallotta ezt a köszöntést; ezért mondja a vers: „Mózes,” majd hangsúlyozza: „hozzá.”

¹¹ Az ember azt hihetné, hogy a szakaszok közötti szünet, mindig egy új, különálló prófécia kezdetét jelzi, amelyet majd egy új „szólítást” vezet be. Rási elmagyarázza, hogy ez nem így van.

¹² Miért nem lehetett a Tórát egyetlen hosszú szöveggé leírni?

egy egyszerű ember esetében, – הַלּוֹמֵד מִן הַהֵדְיוֹט – aki egy [másik] egyszerű embertől tanul!¹⁴

רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵיכָה – de nem Áronhoz. – **שֶׁלֹּשׁ עֲשָׂרָה דְּבָרוֹת נֶאֱמָרוּ בְּתוֹרָה לְמֹשֶׁה** – Jehudá ben Bötérá rabbi azt mondja: – **וְיִגְדֹּן נֶאֱמָרוּ שְׁלֹשׁ עֶשֶׂר מְעוּטִין** – a Tórában 13 beszéd van leírva úgy, mintha Mózesnek és Áronnak lettek volna elmondva, – **וְיִגְדֹּן נֶאֱמָרוּ שְׁלֹשׁ עֶשֶׂר מְעוּטִין** – és 13 olyan megszólítás van, mely kizárja [Áront], – **לְלַמְדֵּךְ שְׁלֹא לְאַהֲרֹן נֶאֱמָרוּ** – tanítva, hogy ez a 13 sem lett Áronnak mondva, – **אֲלָא לְמֹשֶׁה שֵׁיִאֲמַר לְאַהֲרֹן** – csak Mózesnek, hogy ő mondja el Áronnak. – **וְאֵלוֹ הֵן שְׁלֹשׁ עֶשֶׂר מְעוּטִין** – Ez a 13 kizárásos megszólítás: – **לְדַבֵּר אִתּוֹ** – „...hogy beszéljen vele”,¹⁵ – **מִדְּבַר אֵלָיו** – „...szólt intézett hozzá”,¹⁶ – **וַיְדַבֵּר אֵלָיו** – „...és beszélt vele”,¹⁶ – **וְנִוְעַדְתִּי לָךְ** – „...találkozom veled”,¹⁷ – **כֵּלְךָ בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים** – az összes a *Torát kohanim* [című Midrás-gyűjtemény]ben található.¹⁸

– **יָכוֹל יִשְׁמְעוּ אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה** – Lehet, hogy hallották a megszólítás hangját [ha nem is a pontos szavakat]? – **תְּלַמּוּד לּוֹמֵר** – Erre az van írva: – **קוֹל לוֹ** – [ahelyett, hogy] „a hang [szólt] neki (lo),” – **קוֹל אֵלָיו** – [az áll benne, hogy] „a hang [szólt] hozzá (éláv);”¹⁹ – **מִשֶׁה שָׁמַע וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ** – [vagyis] Mózes hallotta, egész Izrael azonban nem hallotta.

מִלְּמַד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק – Ez azt tanítja, hogy a hang abbamaradt, – **וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לְאַהֲלֵךְ** – és nem hagyta el a sátrat. – **יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נִמּוּךְ** – Talán [azért volt ez,] mert halk volt a hang? – **תְּלַמּוּד לּוֹמֵר** – Erre az van írva:²⁰ „a hang.” – **מִהוּ הַקּוֹל** – Mi az „a hang”? – **הוּא** – Ez az a hang, amelyről a *Zsoltárok könyve*²¹ ad jellemzést: – **הַקּוֹל הַמְּפָרֵשׁ בְּתַהֲלִים** – „Az Örökkévaló hangja hatalmas, – **קוֹל ה' בְּהָרָר** – az Örökkévaló

¹³ És hogy esélye legyen, mielőtt folytatná, megemészteni azt, amit az Örökkévaló azon frissiben megtanított neki. Mózes a tórai tanítások zömét abban a viszonylag rövid időszakban kapta meg az Örökkévalótól, amely a tíz kém bűnét előzte meg. E bűn miatt kellett a zsidóknak még 38 évet eltölteniük a sivatagban, amint azt Rási is megjegyzi az e vers végéhez fűzött kommentárjaiban.

¹⁴ Vagyis a tanárnak sosem szabad túlterhelnie a diákot.

¹⁵ 4Mózes 7:89.

¹⁶ Uo.

¹⁷ 2Mózes 25:22.

¹⁸ 2:2.

¹⁹ Az, hogy a „szólt hozzá” szövegrészben a Tóra az *éláv* kifejezést használja a *lo* helyett, azt bizonyítja, hogy a megszólítás kifejezetten Mózesnek volt szánva és senki másnak, ugyanis a *lo* névmásnak nincs semmi ilyesféle implikációja.

²⁰ 4Mózes 7:89.

²¹ 29:4-5.

hangja fenséges. – קול ה' שֶׁבַר אֶרְזִים – Az Örökkévaló hangja cédrusokat tördel.” – אִם כֵּן – Ha ez így van, – לָמָּה נֶאֱמַר מֵאֵל מוֹעֵד – akkor miért áll a szövegben: „a találkozás sátrából”? – מְלַמֵּד – Ez azt tanítja nekünk, – שֶׁהִיָּה הַקּוֹל נִפְסָק – hogy a hang abbamaradt [és nem hagyta el a sátrat]. – כִּיּוֹצֵא בּוֹ – Hasonlóan: – וְקוֹל כַּנְּפֵי וְקוֹל הַחִיצָה עַד הַחִצְרָה הַחִיצוֹנָה – „A kerubok szárnyainak zúgása elhallatszott a külső udvarig.”²² – יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה נְמוּדָה – Lehetséges, hogy [ez] a hang halk volt? – תְּלִמּוּד – Erre az van írva: – כְּקוֹל אֵל שְׂדֵי בְּדָבָרוֹ – „mintha a Mindenható Isten hangja szólt volna.”²³ – אִם כֵּן – Ha ez így van, – לָמָּה נֶאֱמַר – akkor miért áll a szövegben: – עַד הַחִצְרָה הַחִיצוֹנָה – „a külső udvarig”? – שֶׁכִּיּוֹן שֶׁמִּגִּיעַ שָׁם – Mert amint elért odáig, – הִיָּה נִפְסָק – abbamaradt.

יָכוֹל מִכֵּל הַבַּיִת – [A hang] talán az egész Szentélyből [hallatszott]?²⁴ – תְּלִמּוּד לּוֹמַר – Erre az van írva: – מֵעַל הַכַּפֹּתַת – „a fedél fölül.”²⁵ – יָכוֹל מֵעַל הַכַּפֹּתַת כֹּלָּה – Talán az egész fedélről: – תְּלִמּוּד לּוֹמַר – Erre az van írva: – מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים – „a két kerub közül.”²⁶

לָאֵמֹר – ...mondván. – צֵא וְאָמַר לְהֵם דְּבַרִי כְבוֹשִׁין – [Isten Mózeshez:] „Menj és szólj megnyerő szavakat hozzájuk, [mondd nekik:] – בְּשִׁבְלֵיכֶם הוּא נִדְבָר עָמִי – »A ti érdeketekben beszél velem [az Örökkévaló].«” – שָׁכֵן מְצִינוֹ – Ugyanis azt láthatjuk, – שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר – hogy a teljes harmincnyolc év alatt, – מִן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – amikor Izrael a pusztában [vándorolt], – כְּמִנְדֵּים – akár egy kiközösített nép, – וְאֵלֶיךָ – a kémek esetétől²⁷ fogva, – לֹא נִתְיַחַד הַדְּבָר עִם מֹשֶׁה – profetikus üzenet nem érkezett Mózeshez, – שֶׁנֶּאֱמַר – amint írva van:²⁸ – מִדּוֹן מִיּוֹם הַחִצְרָה לְמוֹת – „Midón mind elpusztultak és kihaltak a harcra képesek a nép közül, – וְאֵלֶיךָ הָיָה הַדְּבָר – szólt hozzám az Örökkévaló mondván.” – [Vagyis csupán akkor, amikor kihalt a kémek esete idején már felnőtt korú nemzedék,] szólt a beszéd „hozzám”.

צֵא וְאָמַר לְהֵם דְּבַרִי – Egy másik magyarázat:: – וְהָיָה לְךָ אֵם יְקָבְלוּם – majd számolj be Nekem, hogy hajlandóak-e

²² Jechezkél 10:5.

²³ Uo.

²⁴ És nem csupán egy helyről.

²⁵ 4Mózes 7:89. „...amely a bizonyág ládáján volt.”

²⁶ Uo. Ebből megtudjuk, hogy a hang – amely cédrusokat tördelt – képes volt a két kerub közé összpontosulni, hogy máshol ne is lehessen hallani.

²⁷ 4Mózes 13.

²⁸ 5Mózes 2:16-17.

elfogadni azokat,” – כמו שִׁנְאַמֵּר – amint írva van:²⁹ – וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם וּגְזֵמָה – „És Mózes visszavitte a nép szavait [az Örökkévalóhoz]...”³⁰

דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יִקְרִיב מִמֶּם קָרְבָן לַיהוָה, מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם. (ויקרא א, ב)

Szólj Izrael fiaihoz és mondd nekik: Ha ember közületek bemutat áldozatot az Örökkévalónak, a baromból, tulkokból és juhfélékből áldozátok áldozatotokat. (3Mózes 1:2.)

בְּשִׁיקְרִיב – **...Ha egy ember közületek bemutat...** – אָדָם כִּי יִקְרִיב מִמֶּם – amikor bemutat. – בְּקָרְבָנוֹת נְדָבָה דְּבַר הָעֲנִין – Ez a rész önkéntes áldozatokról beszél.³¹

אָדָם – **... ember...** [szó szerint: „Ádám”] – לָמָּה נֶאֱמַר – Miért így mondja, [ahelyett hogy a „férfi” kifejezést használja]? – מָה אָדָם הָרֵאשׁוֹן – Amiképpen Ádám, az első ember – לֹא הִקְרִיב מִן הַגִּזְלָה – nem mutatott be [áldozatot] lopott jószágból, – שֶׁהִפֵּל הָיָה שְׁלוֹ – hiszen minden az övé volt³², – אַף אַתָּם – azonképpen ti se – לֹא – mutatassatok be [áldozatot] lopott jószágból.

הַבְּהֵמָה – **...a barmok...** – יָכוֹל אֵף חַיָּה בְּפִלָּה – Talán még a vadon élő állatokból is?³³ – תִּלְמוּד לומר – Erre az írva van: – בָּקָר וְצֹאן – szarvasmarha és juh.

מִן הַבְּהֵמָה – **...a baromból...** – וְלֹא כֻלָּהּ – és nem az összesből; – לְהוֹצִיא – kizárandó [a barmok közül]³⁴ – אֶת הַרוֹבֵעַ – [azt a hím állatot], amely egy nővel volt együtt – וְאֶת הַנִּרְבָּע – és azt a [nőstény] állatot, amely egy férfival volt együtt.³⁵

²⁹ 2Mózes 19:8.

³⁰ Mind a két értelmezés alapján általános magyarázatot kapunk a Tórában oly sokszor szereplő „mondván” kifejezésre. Az első értelmezés szerint ez arra szólítja fel Mózeszt, hogy úgy adja tovább Isten szavait, hogy előtte „megpuhítja” a zsidókat, hogy azok örömmel fogadják azt. A második magyarázat szerint a „mondván” arra utal, hogy Isten várja a zsidó nép választát az adott parancsolatra.

³¹ Mivel a versben az áll: „Ha egy ember közületek bemutat,” az áldozatot teljességgel saját önszántából kell bemutatnia.

³² Az egész világ az övé volt, hiszen amikor megteremtette őt az Örökkévaló, rajta kívül nem létezett ember.

³³ Mivel az 5Mózes 14:4-5. vadon élő állatokat is felsorol, amikor arról beszél, hogy „Ezek azok a barmok, amelyeket ehettek,” azt hihetnők, hogy a *böhémá* kategóriájába itt is beletartoznak a vadon élő négy lábúak.

³⁴ A *min*, -ból/-ből, szó azt implikálja, hogy nem az összes barmot lehet bemutatni; vannak olyanok, amelyeket tilos.

³⁵ Ez bizonyosan arra az időszakra utal, amikor még az efféle viszonyért az elkövetőket (mindkét félt, vagyis az állatot ugyanúgy, mint az embert) nem sújtotta halálbüntetés.

מִן הַבְּקָר – ...tulokból... – לְהוֹצִיא – Kizárandó [közülük] – אֶת הַנֶּעְבֵּר – [azt az állatot], amelyet [bálványként] imádtak.

מִן הַצֹּאן – ...juhfélékből... – לְהוֹצִיא – Kizárandó [közülük] – אֶת הַמִּקְצָה – [azt az állatot], amelyet félreraktak [egy bálványnak bemutatandó áldozat céljára].

וּמִן הַצֹּאן – ...és juhfélékből... – לְהוֹצִיא – Kizárandó [közülük]³⁶ – אֶת הַנוֹגֵחַ – az öklelőst, amely ölt.

– כִּשְׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה מִן הַעֲנִיָּן – [Továbbá] amikor később ez áll [a szövegben]: – מִן הַבְּקָר – „a tulokféléből,”³⁷ – שְׂאִין תִּלְמוּד לומר – amit nem kellett volna mondani,³⁸ – לְהוֹצִיא אֶת הַטְּרֵפָה – [azért mert azt tanítja,] hogy ki kell zárni [azt az állatot], amelynek halálos fogyatékosága van.³⁹

תִּקְרִיב – ...áldozatok... – מְלֻמָּד – [A többes szám] azt tanítja, – שְׁשֵׁנִים – מִתְנַדְּבִים עוֹלָה בְּשִׁתְּפוּת – hogy két [ember] együttesen is bemutathat egy önkéntes égőáldozatot.

קָרְבָּנֶם – ...áldozatokat. – מְלֻמָּד – Ez azt tanítja, – שְׁהִיא בָּאָה – hogy [az égőáldozat] érkezik – נִדְּבַת צְבוּר – önkéntes közösségi felajánlasként: – הִיא עוֹלָת קִיץ – a „nyári gyümölcs” égőáldozata az oltárra,⁴⁰ – הַבָּאָה מִן הַמּוֹתְרוֹת – amely a többletből származik.⁴¹

אִם עָלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבְּקָר זָכָר תְּמִים יִקְרִיבֵנוּ, אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרִצְנוֹ לְפָנַי יְהוָה. (ויקרא א, ג)

³⁶ Vagyis a *min* szón kívül van egy újabb limitáció, amelyet a szóban a *uáv* betű jelöl. Mindez annak ellenére így van, hogy a *uáv* rendszerint beleértést jelöl; itt mindazonáltal mégis kizárást, mivel együtt szerepel a kizáró *min* szócskával.

³⁷ A 3. versben.

³⁸ Vagyis tulajdonképpen csak a *min* szócska.

³⁹ A *tréfá*, mely valamely fogyatékos vagy beteg szerve miatt nem életképes. Ez a kizárás megint csak kisebb súlyú, mint az ezt megelőzők, mivel ennek nincs köze semmilyen bűnös tethez. Ebben az esetben a fogyatékoságot csak azt követően fedezték fel, hogy az állatot elkülönítették áldozatbemutatás céljára, hiszen ha korábban derült volna fény rá, akkor még emberi fogyasztásra sem lett volna alkalmas, nem hogy áldozatbemutatásra.

Összefoglalásul: az itt felsorolt kizárások egyre csökkenő súlyosságú vétkekre utalnak; ha csupán egyetlen *min* szerepelt volna a szövegben, azt feltételezhattük volna, hogy csupán a legsúlyosabb elbírálás alá eső állatkategória lett kizárva az áldozatként való bemutatásból; ezért van szükségünk mindegyikre külön-külön.

⁴⁰ Amiképpen a nyári gyümölcsök (füge, szőlő) desszertként szerepelnek az étkezés végén, a „nyári gyümölcs” égőáldozatokat is azt követően mutatták be, hogy a kötelező áldozatokat már bemutatták.

⁴¹ Az emberek által a közösségi áldozatok céljára évente befizetett sékelekből származó többletből.

Ha az áldozat égőáldozat, a tulokféléből hímet áldozzon, teljest, vigye a találkozás sátrának bejáratához, akarata szerint mutassa be az Örökkévaló előtt. (3Mózes 1:3.)

זָכַר – ...**hímet**... – וְלֹא נִקְבְּהָ – És ne nőstényt. – בְּשֵׁהוּא אָמַר זָכַר לְמִטָּה – Amikor a szövegben később⁴² az áll: „hímet,” – שְׂאִין תִּלְמֹד לֹאמַר – amit [ezek után már] nem kellett volna mondani, – זָכַר – [azzal csak annyit akar mondani a Tóra, hogy] hímet – וְלֹא טָמְטוּם – és nem pedig olyat, amelynek nemét nem lehet meghatározni – וְאֵנְדְרוּגִינוּם – vagy olyat, amelynek egyszerre vannak hímnemű és nőnemű jellegzetességei.⁴³

תָּמִים – ... teljest... – בְּלֹא מוּם – [azaz] hiba nélkül valót.⁴⁴

מִטְּפַל בְּהִבְאָתוֹ – ...**a találkozás sátrának bejáratához**... – מִטְּפַל בְּהִבְאָתוֹ – [Az, aki bemutatja az áldozatot,] foglalkozik a hozatalával – עַד הַעֲזָרָה – addig, amíg a [Szentély] udvarához [nem ér vele].⁴⁵

– מֵהוּ אָמַר – Miért ismétli meg [a vers]: – יִקְרִיב יִקְרִיב – „*jákriv jákriv*”⁴⁶ – אָפְלוּ – אֶפְלוּ – *évolat sémeon* – Még ha Reuvén égőáldozata összekeveredett is – נִחְעַרְבָה עוֹלַת רְאוּבֵן – Simon égőáldozatával, – יִקְרִיב כָּל אַחַת – [a *kohén*-nek] be kell mutatnia mindegyiket – לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא – annak a nevében, aki [hozta], – וְכֵן עוֹלָה – és ugyanígy [abban az esetben is, amikor] egy égőáldozatot – בְּחֻלִּין – [összekevernek] egy közönséges [állattal]⁴⁷, – יִמְכְּרוּ הַחֻלִּין – adják el a közönséges [állatot] – לְצִרְכֵי עוֹלוֹת – abból a célból, [hogyan helyette] égőáldozatokat [vegyenek], – וְהָרִי הֵן בִּלְעוֹלֹת – s így mindből égőáldozat válik, – וְתִקְרַב כָּל אַחַת – és mindegyiket bemutatják – לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא – annak a nevében, aki [hozta]. – יָכוֹל אָפְלוּ – [Ez] talán arra az esetre is [vonatkozik], – נִחְעַרְבּוּ בְּפִסּוּלֵין – amikor [az állatot] [áldozatra] alkalmatlan [állatokkal] keverik össze –

⁴² A 10. versben.

⁴³ A vers csupán az *androgün* állatokat zárja ki, de nincsen szükségünk egy külön versre, amely kizárja az olyan állatot, amelynek a nemét nem lehet meghatározni, hiszen egyszerűen csak alkalmazzuk a tórai törvényekkel kapcsolatos azon szabályt, hogy mindig a szigorúbb alternatívát követjük.

⁴⁴ *Támim* jelentheti azt, hogy „tökéletes”, úgyhogy Rási tudatja velünk, hogy ez itt csupán azt jelenti, hogy „hiba nélkül valót” és nem szükségszerűen azt, hogy fajtájából a legszebb. Másfelől viszont a „tökéletes” többet implikál, mint csupán azt, hogy egyetlen tagja sem hiányzik, ebbe beleértendő mindaz a hiba, amelyek a 3Mózes 22:17-25-ben vannak felsorolva.

⁴⁵ Ahol aztán a papok átveszik tőle.

⁴⁶ A magyar fordításban az első *jákriv*: „áldozzon,” a második pedig „mutassa be”.

⁴⁷ Vagyis egy nem feláldozásra szánt állattal.

אוּ בְשֵׁאִינוּ מִיְנוּ – vagy egy másik fajta⁴⁸ [áldozati állattal]? – תִּלְמוּד לֹמֵר יִקְרִיבוּ – Erre az van írva: „áldozzon.”⁴⁹

שְׂכַפְפִין אוֹתוֹ – [Ez az ismétlés] arra tanít, – וְכֹל בְּעַל כְּרַחוּ – hogy kényszerítik őt [arra, hogy ha fogadalmat tett, vigye is oda]. – Talán még akarata ellenére is? – תִּלְמוּד לֹמֵר לְרַצְנוּ – Erre az van írva: „akarata szerint”. – הָא כִּי־צַד – Hogyan lehetséges ez? – כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שִׁיאִמַר רוּצָה אֲנִי – Addig kényszerítik míg azt [nem] mondja: „akarom.”⁵⁰

אֵין סְמִיכָה – ...az Örökkévaló előtt. És tegye rá [kezét...] – אין סְמִיכָה – Nem helyezték [a kezét az áldozati állat fejére] – בְּבִמְהָ – a magán oltároknál.⁵²

וְסִמְנָן יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלָה, וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו. (ויקרא א, ד)

És tegye rá kezét az égőáldozat fejére és kedvesen fogadja tőle, hogy engesztelésül szolgáljon számára. (3Mózes 1:4.)

עַל רֹאשׁ הָעֵלָה – ...az égőáldozat fejére... – לְהִבִּיא – [Az „égőáldozat” szó révén ez] kiterjed – עוֹלֵת חוּבָה לְסְמִיכָה – a [kéz] rátételét [igénylő] kötelező égőáldozatra,⁵³ – וְלִהְבִּיא עוֹלֵת הַצֶּאֱן – és kiterjed az égőáldozatként [bemutatott] juhokra.

הָעֵלָה – ...az égőáldozat... – פָּרֵט לְעוֹלֵת הָעוֹף – Ez kizárja az égőáldozatként [bemutatott] szárnyast.⁵⁴

⁴⁸ Például egy vétekáldozattal vagy egy bűnáldozattal.

⁴⁹ Vagyis kizárólag azt az állatot és kizárólag arra a célra, amelyre hozták; ezért ismétli a vers a *jákriuv* szót.

⁵⁰ Mivel lényegi természete szerint az Örökkévaló iránti engedelmesség lakozik benne, az erőszak alkalmazása csupán arra szolgál, hogy meggyengítse benne a rosszra való hajlamot, és segítse a természetes jó érzések újbóli megerősödését (Maimonidész, *A válás szabályai* 2:3.).

⁵¹ Rási itt megmagyarázza, hogy a 3. vers utolsó szava miért szerepel közvetlenül a 4. vers első szava mellett.

⁵² Amikor az efféle oltárok még engedélyezettek voltak. Mivel ez a rész a találkozás sátrának bejáratánál, az „Örökkévaló előtt” hozott áldozatokról beszél, ez a szabály csak a *Miskán*-ra és a Szentélyre vonatkozik, és nem azokra a magán oltárookra, amelyek a silói szentély lerombolása (*Zsoltárok* 78:60.) és a Salamon által felépített első Szentély felavatása közötti korlátozott időszakban voltak engedélyezettek; lásd *Zváchim* 112b.

⁵³ Hogy megtanuljuk, hogy a kéz ráhelyezésének előírása csupán a kötelező égőáldozatok esetében alkalmazandó, jóllehet ez a rész csak az önkéntesen bemutatott égőáldozatokkal foglalkozik.

⁵⁴ A *há* – „a/az” – szócska azt implikálja, hogy kizárólag az engedélyezett, és nem valamely másfajta égőáldozat, jelen esetben egy szárnyas. A különbség a kéz rátételét igénylő kötelező égőáldozatok és a kéz rátételét nem igénylő szárnyasok között az, hogy a

וְנִרְצָה לוֹ – ...és kedvesen fogadja tőle [hogyan engesztelést szerezzen]. –
 – אם תאמר על כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בַּיִת דֵּיךְ – Mire nyer engesztelést? – על מָה הוּא מְרַצָּה לוֹ – Ha azt mondanád, [olyan bűnre] melyért égi halálbüntetés járna, vagy földi bíróság általi halál, – או מִיתָה בְיַדֵי שָׁמַיִם – vagy Ég általi halál, – או מִלְּקוֹת – vagy botütés, – הָרִי –
 – הָאֵינוּ מְרַצָּה אֶלָּא עַל עֲשֵׂה – azoknak a büntetésük el lett mondva.⁵⁵ – עֲנִשָׁן אָמור – Tehát csak ezért kaphat engesztelést: vagy cselekvő parancsolat áthágásáért, – וְעַל –
 – לֹא שֶׁנִּתְּקַ לְעֲשֵׂה – vagy olyan tiltó parancsolat megszegéséért [amire nincs előírt büntetés, mivel az] jóvátehető egy cselekvő parancsolattal.⁵⁶

וְשַׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לְפָנָי יְהוָה, וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר פָּתַח אֶת־הָאֵהָל מוֹעֵד. (ויקרא א, ה)

És vágja le a fiatal marhát az Örökkévaló színe előtt; és Áron fiai, a papok vigyék oda a vért és hintsék a vért köröskörül az oltárra, amely a találkozás sátrának ajtajánál van. (3Mózes 1:5.)

מִקְבֵּלָה וְאֵילָךְ – És vágja le... a papok vigyék oda... –
 – [A vérnek a tálban való] felfogásától – מִצְּנוֹת כְּהֵנָה – ez a papságnak szóló parancs.
 – לְמַד – Ez azt tanítja, – עַל הַשְּׁחִיטָה – hogy [az áldozati állat] levágása – שֶׁכְּשֶׁרָה כְּזֹר –
 – érvényes [még akkor is, ha azt] nem egy kohén [végezte el].⁵⁷

לְפָנָי ה' – ...az Örökkévaló színe előtt... – אֶת־הָאֵהָל – A [Szentély] udvaron.

וְהִקְרִיבוּ – ...vigyék oda... – זֶה קִבְּלָה – Ez [a vérnek egy edénybe való] felfogására [utal], – שֶׁהִיא הָרֵאוּשׁוֹנָה – amelyre előbb kerül sor [mint az oltár elé vitelre, mégis már ez is a papok által elvégzendő feladat], – וּמִשְׁמַעָה לְשׁוֹן הוֹלְכָה – és a jelentése az [oltárhoz való] „vivés” is.⁵⁸ – לְמַדְנוּ – Azt tanultuk [tehát], – שֶׁתִּיְהֶן בְּבָנָי –
 – hogy mind kettőhöz⁵⁹ Áron fiai szükségesek.

---

szárnyasokat teljesen másképp kell levágni, mint a négylábú állatokat, és így az égőáldozatoknak egy teljesen különböző kategóriáját képviselik.

⁵⁵ És az áldozat nem törölheti azt el.

⁵⁶ Pl.: a lopás korrigálható azzal, ha visszaadják, amit elvettek (lentebb 5:23.).

⁵⁷ Mivel a mondat alanya megváltozik: először „És vágja le,” majd „a papok vigyék oda,” ez azt implicálja, hogy az, aki az áldozatot hozza, levághatja azt, de aztán át kell adnia a levágott állatot a papoknak, és az áldozat tulajdonképpeni bemutatását aztán ők végzik el.

⁵⁸ A lényeg itt az, hogy a „vinni” szó, ahogyan azt a vers használja, az állat torkából kispriccelő vérnek egy edénybe való felfogására utal és nem pedig csak a vérnek az oltárhoz való odavitelére. Mindazonáltal ha a vért már a kohének felfogták az edényben, azt azután oda kell vinni az oltárhoz és ráhinteni, és ez az „odavitel” egyike a kápirá – „engesztelés” – négy fő összetevőjének. Mindkét cselekvés – a vérnek az

תְּלִמּוּד – Talán az alkalmatlanok [is]?⁶⁰ – יְכוּל הַלְלִים – **...Áron fiai...** – בְּנֵי אַהֲרֹן – לֹמַר הַכֹּהֲנִים – Erre az van írva: „a papok.”⁶¹

מֵה תְּלִמּוּד לֹמַר דָּם דָּם – **...a vért és hintsék a vért...** – אֶת הַדָּם וְרִקּוּ אֶת הַדָּם – שְׂתִי פְעָמִים – Miért mondja a vers: „vért” „vért” [azaz] kétszer?⁶² – לְהִבְיָא אֶת שְׁנֵי עֲרֵב – Hogy olyan [vérré is] kiterjessze [ezt], ami összekeveredett [más vérrrel] – בְּמִינוֹ – a maga fajtájából⁶³ – אוּ בְּשֵׁאִינוּ מִינוֹ – vagy egy másik fajta [áldozati állat vérével].⁶⁴ – יְכוּל – [Ez] talán [vonatkozik] – אֶף בְּפִסּוּלִים – még [arra a vérré] is, [amely] alkalmatlan⁶⁵ [áldozati állatok vérével keveredett össze] – אוּ בַּחֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת – vagy a „belső” vétekáldozatokra,⁶⁶ – אוּ בַּחֲטָאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת – vagy a „külső” vétekáldozatokra,⁶⁷ – שְׂאֵלוֹ לְמַעַלָּה – mely esetekben ezeket⁶⁸ [a vörös csík⁶⁹] fölé [kell hinteni], – וְהָיָא לְמַטָּה – azt⁷⁰ pedig [a vörös csík] alá? – תְּלִמּוּד לֹמַר בְּמִקּוֹם אַחֵר – Erre a Tóra egy másik helyen egyértelműen kimondja⁷¹: – דָּמוֹ – „vérét.”⁷²

edénybe való felfogása, majd ezt követően az oltárhoz való odavitele – bennefoglaltatik a héber *vöhibrivu* – „vigyék oda” – szóban.

⁵⁹ Mind a vér edénybe való felfogásához, mind pedig a vérnek az oltárhoz való odaviteléhez.

⁶⁰ Vagyis azok is ideértendőek, akik születésük szerint alkalmatlanok vagy tiltott házasságot kötöttek?

⁶¹ A *há* – „a/az” – azt implikálja, hogy csupán bizonyos *kohén*-okról van szó, azokról, akik Szentély-szolgálatot végeznek.

⁶² A második „vért” helyett a Tóra használhatott volna névmást is: „azt”. Miért használt hát a Tóra két plusz szót? Nyilvánvaló, hogy ezek a szavak a vér egyéb kategóriáira utalnak.

⁶³ Azaz egy másik személynek ugyanolyan típusú áldozatként bemutatott áldozati állatának a vérével.

⁶⁴ Mivel ezeknek a különféle típusú égőáldozatoknak a vérét egyaránt az oltáron körbefutó vörös csík alá hintik, nem probléma, ha a kétféle vért együtt, akár egymással összekeveredve hintik.

⁶⁵ Mint azok, amelyeket bűnös célokra használtak.

⁶⁶ Amelyeknek a vérét a Szentélyen belül kell hinteni. Ilyen például a *kohén gádol* által Jom Kipurkor bemutatott vétekáldozat, amelynek vérét a frigyláda fedele (a *kápóret*) felé kell hinteni; lásd lentebb 16:14.

⁶⁷ Ilyenek azok közönséges vétekáldozatok, amelyeknek vérét a Szentélyen kívül kell hinteni; lásd lentebb 4:6.

⁶⁸ Vagyis a belső vétekáldozatok vérét.

⁶⁹ Amely az oltárt egy „felső rész”-re és egy „alsó rész”-re osztja.

⁷⁰ Vagyis a mi tórai szakaszunkban említett égőáldozatnak a vérét.

⁷¹ A 11. versben.

וְזָרְקוּ – ...és hintsék... – עוֹמֵד לְמִטָּה – [A *kohén* az oltár] alatt áll, – וְזָרְקוּ מִן – és hint az edényből – לְמִטָּה מִחוּט הַסִּקְרָא כְּנֹגֵד – az oltár falára, – לְכוֹתֵל הַמִּזְבֵּחַ – a vörös csík alatt [az oltár] sarkaira.⁷³ – לָכֵן נִאָּמַר סָבִיב – Ezért áll a szövegben: „köröskörül,” – שְׂיִהֶא הָדָם נִתּוֹן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַמִּזְבֵּחַ – vagyis, hogy a vért az oltár mind a négy oldalára [rá kell hinteni]. – אוּ יִכּוֹל יִקְיַפְנוּ בְּחוּט – Vagy netán egy csikként fogja felhelyezni [a vért köröskörül az oltárral]? – תִּלְמוּד לומר וְזָרְקוּ – Erre az van írva: „és hintsék,” – וְאֵי אֶפְשָׁר לְהַקְיֵי בְּזַרְיקָה – és lehetetlenség hintéssel egy [összefüggő] csíkot rajzolni. – אֵי וְזָרְקוּ – [Másfelől viszont,] mivel [az áll a szövegben]: „és hintsék,” – יִכּוֹל בְּזַרְיקָה אַחַת – lehetséges [vajon, hogy csupán] egyetlen hintésre [van szükség]? – תִּלְמוּד לומר סָבִיב – Erre az van írva: „köröskörül.” – הֵא כִּי־צַד – És ez miképpen lehetséges? – נוֹתֵן שְׁתֵּי מִתְּנוּת – Kétszer hordja fel [a vért hintéssel], – שְׁהֵן אַרְבַּע – ami négy.⁷⁴

וְלֹא – ...amely a találkozás sátrának ajtajánál van. – אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד – [Csak amikor a sátor össze van szerelve,] nem akkor, amikor szét van szerelve.

וְהִפְשִׁיט אֶת הָעֵלָה, וְנִתַּח אֹתָהּ לְנִתְחֶיהָ. (ויקרא א, ו)

És fejtse le az égőáldozat bőrét és darabolja fel azt darabjaira. (3Mózes 1:6.)

מֵה תִּלְמוּד לומר – És fejtse le az égőáldozat bőrét... – וְהִפְשִׁיט אֶת הָעֵלָה – Mit [akar] mondani a vers azzal, hogy „az égőáldozat”?⁷⁵ – לְרִבּוֹת אֶת כָּל – Kiterjesztendő az égőáldozatok minden [fajtájára] – הָעוֹלוֹת – a nyúzással és a darabolással [kapcsolatos követelményeket].

אֹתָהּ לְנִתְחֶיהָ – ...azt darabjaira. – וְלֹא נִתְחֶיהָ לְנִתְחֶיהֶם – [De] nem a darabjait [kisebb] darabokra.

וְנִתְּנוּ בְּנֵי אֱהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְעָרְכוּ עֲצִים עַל הָאֵשׁ. (ויקרא א, ז)

⁷² Az egyes szám harmadik személyű birtokos rag kizárja mindeme másfajta vétekáldozatokat. Ezért aztán azt a vért, amely efféle áldozati állatok vérével keveredett össze, ki kell önteni az erre a célra használt csatornába.

⁷³ A *kohén* kétszer hint, egyszer az oltár északkeleti sarkára és egyszer a délnyugati sarkára, így véve körül az oltárt az engesztelő vérről.

⁷⁴ Vagyis hint egyet-egyet a két átellenes sarokra (lásd az előző lábjegyzetet), és így módon hintésenként két-két oldalra juttat fel vért.

⁷⁵ Miért nem az áll a versben, hogy „és fejtse le a bőrét,” ahelyett, hogy „És fejtse le az égőáldozat bőrét”? Végére is az egész tórai szakasz kizárólag az égőáldozatokkal foglalkozik.

És tegyenek Áronnak, a papnak fiai tüzet az oltárra, és rendezzék el a fát a tűzön. (3Mózes 1:7.)

וַנְתַּנוּ אֵשׁ – És tegyenek... tüzet... – אַף עַל פִּי שְׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם – Noha a tűz az Égből száll alá, – מִצְּוֶה לְהִבְיֵא מִן הַהֲדִיוֹט – mégis *micva* [némi tüzet] emberi erővel is [az oltárra hozni].⁷⁶

בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן – ...Áronnak, a papnak fiai...⁷⁷ – [Ezt inkább úgy kellene értelmeznünk, hogy úgy kell szolgálatát végeznie] – כִּשְׁהוּא בְּכַהוּנוֹ – hogy papi mivoltában [azaz főpapi ruháit viseli]. – הֲאֵם עֹבֵד – Mert ha úgy végezi a szolgálatot, – בְּבִגְדֵי כֹהֵן הַדִּיוֹט – [hogyan közben] egy egyszerű pap öltözetét viseli, – עֹבְדוֹתוֹ פְּסוּלָה – akkor szolgálata érvénytelennek minősül.

וַעֲרֹכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנִּתְחִים אֶת הָרֹאֵשׁ וְאֶת הַפְּדָר, עַל הַעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ. (ויקרא א, ח)

És rendezzék el Áron fiai, a papok a darabokat, a fejet és a hájat a fán, amely a tűzön van, amely az oltáron van. (3Mózes 1:8.)

בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים – ...Áron fiai, a papok... – כִּשְׁהֵם בְּכַהוּנָם – amikor papi szerepükben [nyilvánulnak meg];⁷⁸ – הֲאֵם כֹּהֵן הַדִּיוֹט – ezért az a közönséges *kohén*, – שֶׁעֹבֵד בְּשִׂמוּנָה בְּגָדִים – aki a szolgálatot a [*kohén gádol*] nyolc öltözékében végezte, – עֹבְדוֹתוֹ פְּסוּלָה – érvénytelen szolgálatot [végzett].

...a darabokat, a fejet... – לְפִי שְׂאִין הָרֹאֵשׁ בְּכֻלּוֹ הַפֶּשֶׁט – לְפִי שְׂאִין הָרֹאֵשׁ בְּכֻלּוֹ הַפֶּשֶׁט – Mivel a fejet nem érintette a nyúzás és a darabolás, – שֶׁכִּבְרָה הָיְתָה בְּשִׁחִיטָה – hiszen azt már a *schitá*⁷⁹ alkalmával levágták; – לְפִיכֵךְ הִצְרִיךְ לְמַנּוּחַ לְעֲצָמוֹ – ezért volt szükséges [a fejet] a felsorolásban külön megemlíteni.

...és a hájat... – לָמָּה נֶאֱמַר – Miért említi [ezt] meg [külön a Tórá]? – לְלַמְּדֶךָ – Hogy megtanítsa neked, – שֶׁמֵעֵלְהוּ עִם הָרֹאֵשׁ – hogy a hájat a fejvel együtt [viszi fel a pap az oltárra], – וַיִּמְכֹּסָהּ בּוֹ אֶת בֵּית הַשִּׁחִיטָה – és befedi a vágás helyét [a hájjal]⁸⁰, – וַיְוַהֲבוּ דֶרֶךְ כְּבוֹד שָׁל מְעֵלָה – és mindezt a Mennyek iránti tiszteletből.

⁷⁶ És nem pusztán az Égből küldött tűzre hagyatkozni.

⁷⁷ Első ránézésre a „pap” megnevezés itt feleslegesnek tűnik, hiszen természetes, hogy Áron pap volt.

⁷⁸ A négy öltözékben vagy díszruhában.

⁷⁹ Az állat rituális levágása.

⁸⁰ Vagyis a testnek azt a helyét, ahol levágták az állatot, vagyis a nyakát (azaz torkát).

אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ – ...**amely az oltáron van.** – אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ – A fadaraboknak nem szabad kinyúlniuk – חוץ לַמַּעֲרָכָה – [az oltáron lévő fa]rakáson kívülre.⁸¹

וְקָרְבוֹ וּכְרָעוֹ יִרְחֵץ בַּמַּיִם, וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַהּ עֲלֶיהָ אִשָּׁה רֵיחַ גִּיחוֹת לַיהוָה.
(ויקרא א, ט)

Beleit pedig és lábszárait mossa meg vízben, és égesse el a pap az egészét az oltáron égőáldozatnak, kellemes illatú tűzáldozatul az Örökkévalónak. (3Mózes 1:9.)

עֲלֶיהָ – ...**égőáldozatnak...** – לְשֵׁם עוֹלָה יִקְטִירֶנּוּ – [Égesse el] égőáldozat bemutatásának szándékával.⁸²

אִשָּׁה – ...**tűzáldozatul...** – כְּשִׁישָׁחֲטֶנּוּ – Amikor levágja [az áldozati állatot], – וְכָל אִשָּׁה לְשׁוֹן אֵשׁ – a tűz szándékával vágja le.⁸³ – וְכָל אִשָּׁה לְשׁוֹן אֵשׁ – És mindenhol ahol „tűzáldozat” (ise) van írva, az rokonságban van a „tűz”-zel (és); – פּוֹאִיד״א בְּלִעֻז – franciául *foede*.

גִּיחוֹת – ...**kellemes...** – נִחַת רֵיחַ לְפָנַי – Elégedettség [forrása] az Előttem, – שְׁאַמְרָתִי – mert elrendeltem [ennek meghozatalát], – וְנִעַשְׂתָּה רְצוֹנִי – és akaratom végrehajtatott.

וְאִם מִן הַצֹּאֵן קָרְבָּנוֹ מִן הַפְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה, זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֶנּוּ. (ויקרא א, י)

És ha a juhfélékből való az áldozata, akkor a juhokból vagy a kecskékből égőáldozatul hímet áldozzon, hibátlant. (3Mózes 1:10.)

וְאִם מִן הַצֹּאֵן – **És ha a juhfélékből...** – וְיִ״ו מוֹסִיף עַל עֲגִינֵי רֵאשׁוֹן – Az „és” [szó] az előző témához tartozó kiegészítésre [utal]. – וְלָמָּה הוֹפֵסֶק – [De akkor] miért volt megszakítás [a szövegrészek között]?⁸⁴ – לָתֵן רֵיחַ לְמִשְׁחָה – [Ez a megszakítás azért történt,] hogy Mózesnek jusson ideje – לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פְּרֻשָּׁה לְפְרֻשָּׁה – elgondolkozni a szakaszok között.

⁸¹ A Tóra egyszer már elrendelte, hogy a fát rá kell helyezni az oltárra. Miért hát az ismétlés? Az *ál* – „-on/-en/-ön” – szócska azt implikálja, hogy egyetlen hasáb fa sem lóghat ki az oltáron elrendezett farakásból.

⁸² Amikor a pap felrakja az égőáldozat darabjait az oltárra, ezt úgy kell tennie, hogy közben tudatosítja magában, hogy ez égőáldozat és nem valamely másik fajta áldozat.

⁸³ Vagyis azzal a szándékkal, hogy elégeti a húst és nem csupán megperzseli, vagy megsüti.

⁸⁴ Hiszen ha az „és” szerepe az, hogy összekössön, akkor minden bizonnyal valami megszakította a két összetartozó szövegrészt.

מִן הַצֹּאֵן מִן הַכְּשָׁבִים מִן הָעִזִּים – A juhfélékből... a juhokból vagy a kecskékből. – הָרִי אֱלוֹ שְׁלֶשָׁה מַעוֹטִין – Három korlátozásra utal:⁸⁵ – פָּרֵט לִזְקָן – kizárja [az olyan állatot, amely túl] öreg; – וְלַחֹלֶה – amelyik beteg – וְלַמְזֵהֶם – és azt [amelyik] mocskos.⁸⁶

וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָהּ לְפָנָי יְהוָה, וְזָרְקוּ בְּנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב. (ויקרא א, יא)

És vágja le azt az oltárnak északra eső oldalán az Örökkévaló színe előtt és Áron fiai, a papok, hintsék vérét az oltárra köröskörül. (3Mózes 1:11.)

עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ – az oltárnak [északra eső] oldalán [szó szerint: „combján”]... – **עַל צֵד הַמִּזְבֵּחַ** – Az oltár oldalán.⁸⁷

צִפְנָהּ לְפָנָי ה' – ...északra eső [oldalán] az Örökkévaló színe előtt... – וְאֵין צִפּוּן – És nincs [előírás] az „északi” [oldalra vonatkozóan] – בְּבִמְהָ – a magán oltárok [esetében].⁸⁸

וְנָתַח אֹתוֹ לְנִתְחָיו וְאֵת רֵאשׁוֹ וְאֵת פְּדָרוֹ, וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֶתָּם עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ. (ויקרא א, יב)

És darabolja fel darabjaira, fejével és hájával és rendezze el a pap a darabokat a fán, amely a tűzön van, amely az oltáron van... (3Mózes 1:12.)

וְהִקְרַב וְהִפְרָעִים יִרְחַץ בַּמַּיִם, וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַהּ עָלָהּ הוּא אֲשֶׁר רִיחַ נִיחַח לַיהוָה. (ויקרא א, יג)

...a beleket pedig és a lábszárakat mossa meg vízben és áldozza a pap mindezt és füstölögtesse el az oltáron, égőáldozat az, kellemes illatú tűzáldozat az Örökkévalónak. (3Mózes 1:13.)

וְאֵם מִן הָעוֹף עָלָה קָרְבָּנוֹ לַיהוָה, וְהִקְרִיב מִן הַתְּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת קָרְבָּנוֹ. (ויקרא א, יד)

⁸⁵ A „min”, „-ból/-ből” jelentésű előtag olyan implikált korlátozás, amely mindig kizár bizonyos dolgokat.

⁸⁶ Vagyis izzadt és kellemetlen szagú állat.

⁸⁷ Amiképpen az ember combja is oldalt van, ugyanúgy az oltár „combja” is az oldala; lásd Rásinak a 2Mózes 40:22-höz írt kommentárját.

⁸⁸ Mivel itt a Tóra újfent az „Örökkévaló színe előtt” kifejezést használja.

És ha madárból való az áldozata, égőáldozatul az Örökkévalónak, akkor gerlicéből, vagy galambfiakból hozza áldozatát. (3Mózes 1:14.)

מִן הָעוֹף – ...madárból (*min háof*)... – וְלֹא כָּל הָעוֹף – [„madárból”,] de nem mindenfajta madár.⁸⁹ – לְפִי שְׁנֵאמַר תָּמִים זָכָר – Mivel az áll [a Szentírásban,⁹⁰ hogy]: „...hímet áldozz, hibátlan – בְּבָקָר בְּכֹשָׁבִים וּבְעִזִּים – a marhák, juhok vagy a kecskék közül,” – תְּמוֹת וְזָכְרוֹת – [ebből azt tanuljuk,] hogy a hibátlan és hímvolt [követelmény] – בְּבָהֳמָה – az [áldozati négy lábú] állattal szemben, – וְאֵין תְּמוֹת וְזָכְרוֹת – ám a hibátlan és hímvolt [nem követelmény] madarakkal szemben. – יָכוֹל אֶף מִחֶסֶר אֶבֶר – Netán még egy testi hiányos [madár] is [alkalmas áldozati állat lenne]? – תִּלְמוּד לומר מִן הָעוֹף – A Tóra éppen ezért kijelenti: „madárból.”⁹¹

תָּרִים – ...gerlicék... – גְּדוֹלִים וְלֹא קְטָנִים – Nagyok, nem kicsik.

בְּנֵי יוֹנָה – ...galambfiak... – קְטָנִים וְלֹא גְדוֹלִים – Kicsik és nem nagyok.⁹²

מִן הָתָרִים אוּ מִן בְּנֵי הַיוֹנָה – ...gerlicéből vagy galambfiakból... – פָּרֵט – לְתַחֲלַת הַצִּיְהוּב – Kizárva ezzel⁹³ az [olyan öregedő madarakat, amelyek nyaki tollazata] sárgulóban van, – שֶׁבְּנֵיהָ וְשֶׁבְּנֵיהָ שֶׁהוּא פָּסוּל – amely mindkét kategóriában alkalmatlannak minősül, – שֶׁגְּדוֹל הוּא אֶצֶל בְּנֵי יוֹנָה – mert a galambfiakhoz képest [túl] nagy, – וְקָטָן אֶצֶל תָּרִים – a gerlicékhez képest pedig [túl] kicsi.

⁸⁹ A fentiekhez hasonlóan a „min”, „-ból/-ből” jelentésű előtag miatt bizonyos madártípusok ki vannak zárva.

⁹⁰ Uo. 22:19.

⁹¹ Noha a lábasiószágok esetében elfogadhatatlan fogyatéknél még elfogadható a szárnyasok esetében, a „-ból” kizárja az olyan madarat, amelynek hiányzik valamely tagja.

⁹² Mivel a „galambfiak” kifejezés kicsikre utal, szemben a „gerlicék”- kel, amelyeknél nem áll, hogy „fiak”.

⁹³ A „min”, „-ból/-ből” jelentésű előtag itt is korlátoz.